

GESCHICHT

SYMBOLPOLITIK

Vum Sockel gestierzt

Renée Wagener

Monumenter hu sou vill mat der Géigewaart wéi mat der Vergaangenheet ze dinn. Dat gesäit ee gutt um Beispill vum Kolonialismus.

Dëse Summer wor an den USA e Summer vun der Konfrontatioun. Nieft villen anere Streidereien tëscht dem President Trump an der US-amerikanischer Oppositoun gong et och ëm d'Ofrappe vu Monumenter fir Protagoniste vun der Sklaverei. D'Manifestatiounen, die schnell eskaléiert sinn, hu gewisen, wéi vill Kon-

dach eigentlech längst giess ass, oder? Natierlech ass kloer, datt Monumenter net einfach esou an der Landschaft stinn, mee datt hiert Optrichten oder hiert Ofrappen eppes mat politischer Aktualitéit a mam Ëmgang mat der Vergaangenheet ze dinn hunn. Si drécken och aus, datt eng Majoritéit vu Leit, oder eng politesch dominant Kraaft eng bestëmmte Vue vun der Welt respektiv vun der Vergaangenheet huet. Déi Majoritéit oder dee Pouvoir ka wiesselen. E Lëtzebuerger Beispill ass d'Gëlle Fra, déi 1923, an Erënnerung un d'Lëtzebuerger Poilüen

als Erënnerung un den Zweete Weltkrich. Awer eréischt 1985, an engem Kontext vun nationalisteschem Repli zu Lëtzebuerg, gouf d'Gëlle Fra nees opgeriicht.

Den Historiker Benoît Majerus schreift: „Die Errichtung von Denkmälern bietet immer auch die Möglichkeit, lokale politische oder andere gesellschaftliche Identitäten zu stärken. Durch das gemeinsame Aneinander-Denken wird das soziale Netz erneuert. [...] Die Finanzierung mittels öffentlicher Spendensammlung trägt zur Schaffung einer identitären Gemeinschaft bei; das Abdrucken der Namen in einer zu diesem Anlass herausgegebenen Festschrift erlaubt ein öffentliches Bekenntnis.“ [1]

Monumenter hunn also net nëmmen en Zesammenhang mat vergaangen, mee och mat aktueller Politik, a mat Mobiliséierung vun ideologesche Virstellungen. Si sinn duerfir och méi amovibel, wéi d'Material aus Steen oder Metall et ausdréckt. Zum Beispill, wa kulturell bedeitend reliéis Skulpturen vun Islamisten gesprengt ginn.

Imposant waren och méi rezent d'Stalin an der fréierer Sowjetunioun an anere Länner vum Ostblock. Wéi deen zesummegebrach ass, koun et iwwerall zu Manifestatiounen, bei deenen déi Kolossen zum Deel eegenhänneg ofgerappt goufen: eng symbolesch Aart a Weis, sech den ëffentlechen Raum zrëck ze eruewen. Haut ass et awer scho rëm anescht, well a Russland ginn alt nees nei Monumenter zum Diktator Stalin sengen Eieren opgeriicht.

Ass d'Saach mat de Monumenter dann elo einfach eng vu wieselnde politesche Konjunkturen? De Sträit ronderëm d'Monumenter fir Sklavenerhalter an den USA weist zumindest, datt et an enger demokratescher Gesellschaft Grondwäerter gëtt, déi als Rëchtwäert fir politesch Symbolpolitik gëllen a mat deenen des Politik kann a Konflikt geroden. Oder och, datt deen Arrangement, deen an enger Gesellschaft implizit

gehooll gëtt, fir e bestëmmte Passé mat deene Grondwäerter ze vereinbaren, mat deenen en eigentlech kollidéiert, net méi tenabel ass. An der russescher Gesellschaft schéngt et am Moment méiglech ze sinn, ëm Stalin seng Gräueltaten ze ignoréieren, fir e weider kënnen als sowjeteschen Held vum Zweete Weltkrich ze feiern. An den USA dogéint ass et zumindest fir e groussen Deel vun der Gesellschaft net méi akzeptabel, am 21. Joerhonnert nach fréier Sklavenerhalter ze eieren. Vill vun deene Monumenter stamen iwwerens net aus där Epoch, déi se illustréieren, mee si vill méi spéit opgeriicht ginn, wat drop hiweist, datt d'Evocatioun vun der angeblech glorreicher Geschicht vum Sklavenerhandel strategesch Ursachen hat. Zugläch seet dee Konflikt ronderëm d'Monumenter awer och eppes doriwwer aus, datt an der haiteger US-amerikanischer Gesellschaft weiderhin Exklusivphänomener opgrond vu rassisteschen Attitüden bestinn.

Excès de mémoire?

Méi no bei eis, a Frankräich, huet déi Fro och eng Portée. An et ass e Symbol vu ganz héijem Rang, wat hei zur Dispositioun steet: den Napoléon Bonaparte. D'Franséisch Revolutioun hat eigentlech d'Sklaverei schonn ofgeschafft an d'Populatiounen aus de Kolonien wuertwiertlech vun hire Ketten befreit. Mee 1802, kuerz nodeem hien sech un d'Muecht geputscht hat, huet den Napoléon d'Sklaverei nees rétabléiert. Ëmmerhin huet e sech 1815, kuerz viru Schluss, nees anescht beduecht. Déi zwou Kéiere gong et mindestens sou vill ëm ekonomesch oder Krichstaktik wéi ëm déi prinzipiell Fro vun der Gläichheet vun alle Leit. Wierklech a Fro gestallt gouf d'Sklaverei awer eréischt duerch en Dekret vun der franséischer Regierung am Revolutiounsjoer 1848. Et hätt ee wahrscheinlech zu Paräis an anere franséische Stied vill Aarbecht, wann een all deene wéilt d'Eierung duerch

Déi fréier Rue Richepance zu Paräis, nom Generol, deen 1802 fir déi bluddeg Ënnerdréckung vun enger Sklavereivolt op der Guadeloupe verantwortlech wor.

fliktstoff d'Sklaverei an de Rassismus, ob deem sengem Fundament se konnt opgebaut ginn, haut nach enthalen. D'Gewalt vu Säite vun de „White Supremacists“ huet souguer zu engem Doudesaffer gefouert: Eng jonk Fra koun dobäi ëm d'Liewen.

Mobiliséierung

Wéi kann et sinn, datt e Sträit ëm Monumenter zu esou Suite féiert? Nach dozou zu engem Thema, dat

opgeriicht gouf, déi am Éischte Weltkrich a franséischen an a belschen Arméie matgekämpft haten. Dat wor och eng Fassong, fir sech op d'Säit vun de Vainqueuren ze stellen, déi sech vun der éischter weëneg couragierter Haltung vun der Lëtzebuerger Regierung am Krich ofgehewen huet. Dowéinst huet d'Gëlle Fra och 1940 de Cheff vum Nazi-Regime net gepasst, a si gouf kuerzerhand ofgerappt. Nom Krich krut dat, wat vum Monument iwwer wor, eng nei Bedeitung

Protest géint d'Monument fir
de rassistesche Südstaategenerol
Robert E. Lee zu Richmond.

e Monument oder eng Strooss ent-
zëien, déi de près oder de loin um
kolonialen an esklavistesche System
bedeelegt waren. Stied wéi Bordeaux,
Nantes oder Le Havre si räich ginn als
Hafe vum Sklavenhandel.

Wéi also virgoen? A Frankräich
sinn eng Rei vun Initiativen entstan,
déi besonnesch bei Monumenter
oder Stroossen fir Leit, déi sech quasi
nëmmen duerch hir Mérité fir de
Sklavenhandel ervirgedoen hunn,
Ännerunge revendiquéieren. Déi eng
fuerderen Ëmbenennen oder Elim-
inéieren, déi aner eng pädagogesch
Aarbecht a Form vun Explikatioun-
stafelen op kruziale Plazen, vun
neie Monumenter op anere Plazen,
déi d'Geschicht nees solle riicht-
réckelen, oder vu Stadfeierungen oder
Schoulaktivitéiten.

„Excès de mémoire? Repentance
masochiste?“, huet duerfir déi frans-
éisch Zeitung „Libération“ an engem

D'Statue vum Robert E. Lee zu New Orleans
gëtt demontéiert.

QUELL: WIKICOMMONS

QUELL: WIKICOMMONS

Dossier zum Thema Ëmgang mam
franséische Sklavenhandel kritesch
gefrot. Mee si huet och festgehal: „En
revanche, la persistance dans les vil-
les de France de certaines plaques
célébrant la mémoire d'armateurs
enrichis dans la traite, ou encore la
présence du nom de Richepance dans
certaines rues, alors que ce général
a commis d'immenses massacres en
Guadeloupe, choquant légitimement
la mémoire républicaine, pas seule-
ment dans les communautés antillai-
se ou africaine.“ [2]

Blockagen

Fir déi Responsabel vun de Stied
a Gemenge stellen sech bei méi
wäitgoende Revendicatiounen natier-
lech direkt Froe vu Praktikabilitéit.
Ännere vu Stroossennimm bedeit
zum Beispill kollektiv Adressen-Än-
nerungen, bei Monumenter ginn et
finanziell a Gestaltungs-Défien. Mee
geet et och ëm politesch Sensibili-
téiten, well grad och a Frankräich
fënnt nach laang net jiddereen, datt
déi national Vergaangenheet net ganz
sou gloriärich wor, wéi een dat fréier
an der Schoul geléiert hat. An et ass
och e Fait, datt net jiddereen de Glä-
ichheetsprinzip an der franséischer
Gesellschaft wierklech matdréit. Wa
Monumenter a Stroosse bestoe blei-
wen, an der Hoffnung datt d'Leit vum
selwen eng kritesch Aschätzung dovu
kënnen maachen, ass dat dofir vläicht
awer iwweroptimistes. Wéi et jo
och d'Vehemenz vum Blockage an
den USA bewisen huet.

Déi Muechtkämpf, déi am öffent-
leche Raum ronderëm d'Deitung vun

der Geschicht oflafen, sinn awer oft
esou subtil, datt een se net gesäit.
Well nieft deene Monumenter, déi
do sinn, gëtt et der jo och, déi fee-
len: Sou sicht een an der Belsch wuel
laang op engem Monument oder en-
ger Stroosseplack den Numm vum
Patrice Lumumba, deen Numm, dee
fir d'Onofhängegkeet vum Congo
steet, während d'Zuel vu Stroossen a
Monumenter, déi belsche Kolonialiste
gewidmet sinn, héich ass an an de
leschte Joeren eng Rei Monumenter,
déi de Kolonialismus verherrlechen,
restauréiert goufen.

An zu Lëtzebuerg? Spillt hei sou-
zesoen „Die Gnade der Spätebo-
renen“, well den Héichpunkt vum
Sklavenhandel schonn eriwuer wor,
wéi d'Land onofhängeg gouf an eng
eeg Politik konnt entwéckelen?
A well fir dee kleng Staat déi Fro
iwwerhaapt net zur Debatt stoung? Et
ass gewosst: Als hollännesch Unter-
tane wore munch Lëtzebuerger Zald-
ten och u Kolonialkriecher bedeelegt.
Lëtzebuerger Missionaren a Missio-
narinnen hu gehollef, an anere Kon-
tinenten d'Wohltate vun der chrëscht-
lecher Zivilisatioun ze vermëttelen.
Heiheim hunn d'Wiewereien och Kot-
teng verschafft, dee vun amerikane-
sche Sklaven a Sklavinne gepléckt gi
wor. [3] An an déi brutal Kolonialpo-
litik vun der Belsch am afrikanesche
Kongo waren och Lëtzebuerger impli-
zéiert. [4] Méi generell um Lëtzebu-
erg industriell an ekonomesch an den
europäesche Kolonialprojet agebon-
nen. Um Niveau vun de Monumenter
huet sech dat awer éischter weineg
niddergeschloen, Lëtzebuerger Sym-
bolpolitik huet sech gréisstendeels op

den Zweete Weltkriech an d'Befreiung
fokusséiert. Ëmgedréit schéngt et just
een afrikanesche Befreiungskämpfer
ze ginn, deem bis elo zu Lëtzebuerg
d'Éier vun engem Stroossennumm
zoukomm ass, an dat ganz rezent:
den Nelson Mandela. Zu Esch gouf
dobäi zugläich och d'Bure-Strooss
ëmbenannt: Dat wor eng vun de rare
Stroossen, duerch déi scho méi fréi op
e Befreiungskampf higewise gi wor.
Mee et wor dee vun de Buren a Süd-
afrika - deenen hir Virfaren aus Hol-
land komm waren - géint d'Englänner,
e Kampf deen op Käschte vun der
lokaler südafrikanescher Bevëlkerung
gefouert gi wor. D'Afrostellung vum
koloniale System ass also och bei eis
nawell spéit komm.

Dëse Beitrag gouf fir d'éischt den
12. Oktober 2017 an enger Audio-Versioun
um Radio 100,7 iwwerdroen.

Quellen:

- [1] Majerus, Benoît: Besetzte
Vergangenheiten. Erinnerungskulturen an
den Zweiten Weltkrieg in Luxemburg - eine
historiografische Baustelle,
in: Hémecht (2012), 23-43.
- [2] Esclavage. La France aussi a ses
fantômes [Dossier],
in: Libération, 23.8.2017, 2-5.
- [3] Hilgert, Romain: Banken, Kaffi,
Hädekanner: 500 Jahre Luxemburg und die
Dritte Welt, Luxemburg 1992.
- [4] Moes, Régis: Cette colonie qui nous
appartient un peu. La communauté
luxembourgeoise au Congo belge 1883-1960,
Luxembourg 2012.